

REDEMOS

RECONFIGURING EU DEMOCRACY
SUPPORT. TOWARDS A SUSTAINED
DEMOS IN THE EU'S EASTERN
NEIGHBOURHOOD

Стислий огляд політики

**Наративи, що суперечать демократії, у країнах, що
межують на сході з ЄС: наслідки для політики ЄС**

Андрій Даркович та Марина Рабінович

Грудень 2025

Funded by
the European Union

The REDEMOS project has received funding from the European Union's Horizon Europe research and innovation programme under grant agreement No 101061738. The Associated Partner University of Surrey has received funding from UK Research and Innovation (UKRI) under the UK government's Horizon Europe funding guarantee under grant number 10040721. The Associated Partner University of St. Gallen has received funding from the Swiss State Secretariat for Education, Research and Innovation (SERI). Views and opinions expressed are, however, those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union, UKRI and SERI. Neither the European Union nor UKRI or SERI can be held responsible for them.

Загальний розклад

Країни, що межують на сході з ЄС, стали центральною ареною протистоянь між ліберально-демократичними та авторитарними моделями державного впорядкування. ЄС, спільно з країнами-однодумцями прагне підтримувати демократизацію, правовладдя та верховенство прав людини у Вірменії, Азербайджані, Білорусі, Грузії, Молдові та Україні. Водночас Росія та, меншою мірою, Китай, пропагують альтернативні бачення політичного порядку, які кидають виклик як спроможності ЄС до нормативного лідерства, так і його здатності виступати надійним партнером у сфері безпеки та розвитку.

Протягом останнього десятиліття Росія **дедалі частіше розглядає ліберальну демократію як цивілізаційну загрозу**, зображуючи підтримку Заходом демократичних рухів як свого роду форму геополітичної війни. Ці наративи – не просто зовнішній пропагандистський вплив, але в їх створенні можуть бути залучені місцеві діячі; також вони переплітаються з внутрішніми збуреннями, конфліктами ідентичності та дилемами безпеки. У цьому сенсі ФІМІ (іноземна маніпуляція та інформаційне втручання) складає не стільки **екзогенний шок, скільки цілу «теку» дискурсивних ресурсів**, які вітчизняні еліти можуть мобілізувати з метою легітимізації авторитарної консолідації, уповільнення реформ або вибіркового зближення з Москвою.

Присутність Китаю в інформаційному просторі східних сусідів Євросоюзу є більш обмеженою, проте його **наратив, заснований на набутих результатах та розвитку**, є важливим орієнтиром для урядів та громадськості, **розчарованих повільним, умовним та часом непослідовним характером підтримки з боку західної демократії**. Зокрема, у Грузії китайська риторика досить гучно, перетинаючись з внутрішніми дебатами щодо економічної залежності, інфраструктури та диверсифікації, пропонує «третій шлях», який не вимагає ліберальних реформ.

Ключові висновки

- **Росія використовує чотири всеосяжних наративи**, які прямо та опосередковано ставлять під сумнів ліберальну демократію та європейську інтеграцію: (1) «*Занепадаючий та прогнилий Захід*»; (2) «*Історична єдність з Росією*»; (3) «*Росія забезпечує безпеку, Захід розпалює конфлікт*»; та (4) «*Нав'язана Заходом демократія*». Ці рамки систематично представляють ЄС та Захід в цілому як морально розбещених, політично лицемірних, стратегічно агресивних та носіїв культури, чужинної суспільствам на східних кордонах Європи.
- **Китайські наративи менш поляризують суспільство, однак мало-помалу підривають привабливість ліберальної демократії**. Китай просуває єдиний, порівняно м'якший метанаратив, сенс котрого – у концепції «*Китаю як позитивної альтернативи*», наголошуючи на економічному прагматизмі, невтручанні та розвитку, та водночас неявно ставлячи під сумнів універсальність та ефективність західної демократичної моделі. Його наративна присутність слабша, ніж російська, у більшості країн, але з поглибленням двосторонніх зв'язків стала значно помітнішою в Грузії.
- **Внутрішні політичні та соціально-культурні умови вирішально формують ступінь сприйняття зовнішніх наративів**. Російські концептуальні фрейми активно відтворюються в білоруських державних ЗМІ та політичному дискурсі, але піддаються виразній критиці та деконструються в Україні; інші країни (Вірменія, Азербайджан, Грузія, Молдова) займають проміжні позиції, вибірково посилюючи, адаптуючи або відкидаючи певні наративи.
- **З-поміж решти, наративи безпеки переосмислюють підтримку демократії як загрозу**. У багатьох випадках Росію зображують гарантом порядку та стабільності, тоді як ЄС, НАТО та США постають як дестабілізуючі сторони, що провокують війни, «кольорові» революції або втрату територіальної цілісності. Демократичні рухи, виборчі протести та реформи, пов'язані з ЄС, за цими наративами переосмислюються як підризна діяльність, організована Заходом, а не як вияв місцевої активності.
- **Релігія та мораль тут постають центральним полем битви**. Російські наративи систематично зображують ЄС та західний світ взагалі як зону морального занепаду, ворожу до «традиційних цінностей», а права ЛГБТК+ та гендерна рівність використовують в якості символів морального занепаду. Ці концепції яктивно поширюють сегменти православних церков та консервативних діячів у Молдові, Грузії та Вірменії, але все частіше отримують відсіч проєвропейських політичних та громадянських еліт.

Рекомендації щодо політики

Таким чином, для політичних сил ЄС ключове завдання полягає у двох аспектах. По-перше, слід визнати, що наративи, які заперечують демократію, — це не абстрактні дискурси, а структуруючі сили, які формують те, як громадяни інтерпретують кризи, протести, інтеграцію та війни. По-друге, слід розробити політику підтримки демократії, політику розширення демократичної зони та взаємодії з сусідніми країнами, виключаючи не лише можливу недооцінку впливу авторитарних послань, але й ненавмисне їх посилення — наприклад, допускаючи випадки подання недружніми наративами допомоги демократії як іноземного втручання або випадки відокремлення політичних реформ від конкретних покращень у сфері безпеки та добробуту.

На основі порівняльного аналізу російських та китайських наративів у Вірменії, Азербайджані, Білорусі, Грузії, Молдові та Україні, REDEMOS пропонує наступні напрямки політики для ЄС та його держав-членів:

- В цілях протидії постійному зовнішньому фреймінгу, який зображує ліберальну демократію як несумісну з національною стабільністю, ЄС повинен більш помітно позиціонувати себе як **сторону, що гарантує безпеку, а не лише як сторону, що просуває норми і реформи**. Тому підтримка демократії повинна бути **тісно пов'язана з відчутними результатами в сфері безпеки**: інвестиціями в кіберстійкість, захист кордонів, співпрацю в оборонній сфері, в критичну інфраструктуру та цивільну готовність. Безпосереднє донесення цих зв'язків до місцевої громадськості та політичних еліт може допомогти розвіяти наратив про те, що ЄС та НАТО «імпортують нестабільність», натомість підкреслюючи, що **демократизація та тісніша взаємодія з Європою забезпечують посилений захист та колективну стійкість**.
- Антидемократичні наративи продовжують знаходити благодатний ґрунт там, де **соціально-економічні проблеми залишаються невирішеними**, особливо у прифронтових регіонах, що постраждали від війни, переміщення та економічних потрясінь. ЄС має забезпечити, щоб **практичні щоденні переваги європейської інтеграції** — якісні робочі місця, надійні послуги, справедливіше управління, відновлена інфраструктура — були видимими та вимірними. Зробивши доступність та спрямовані на демократію реформи **вочевидь пов'язаними з покращенням засобів до існування та соціальною справедливістю**, ЄС може зменшити довіру до тверджень про те, що залученість Заходу призводить до нерівності, корупції чи залежності, зміцнюючи довіру як до європейських інституцій, так і до реформаторів національного рівня.
- Переводячи до категорії політичного інструменту «традиційні цінності», Росія виставляє ЄС як загрозу цивілізації, особливо в суспільствах, де більшість складають православні віряни. Замість того, щоб уникати цих культурно-чутливих сфер, ЄС має конструктивно **взаємодіяти з консервативними та релігійними діячами**, які мають справжній вплив у суспільстві, **неухильно відстоюючи при цьому основні права та свободи**. Переосмислення рівності та захисту прав з позицій особистої гідності, безпеки сім'ї та свободи від примусу може зменшити поляризацію та послабити ефективність авторитарних наративів «битви культур», без шкоди для нормативних зобов'язань ЄС.
- ЄС має **адаптувати свої підходи до різних внутрішніх умов** країн зони східного сусідства. В Україні, Молдові та Грузії європейська підтримка має **інтегрувати демократичні реформи з допомогою у сфері безпеки та чіткими шляхами вступу**. У більш авторитарних чи гібридних контекстах, таких як Білорусь, Вірменія та Азербайджан, **орієнтована на людей взаємодія** через освіту, програми мобільності, незалежну журналістику та розвиток громад може підтримувати демократичні групи населення, одночасно зменшуючи можливості режимів представляти дії ЄС як дестабілізуючі. **Диференційований підхід, що враховує контекст**, сприятиме зміцненню стійкої демократії, при узгодженні підтримки ЄС з мотивами, ідентичностями та вразливістю, що формують місцеві політичні реалії.

Повний текст – **Наративи, суперечливі демократії, у країнах, що межують на сході з ЄС: наслідки для політики ЄС** доступний за посиланням:

<https://redemos.eu/resources/publications/working-papers/>

**REDEMOS: REconfiguring EU DEMOcracy Support.
Towards a sustained demos in the EU's Eastern Neighbourhood**

REDEMOS- 101061738
HORIZON-CL2-2021-DEMOCRACY-01-04

Dr Mădălina Dobrescu, NTNU
info@redemos.eu

 redemos.eu [@REDEMOS_eu](https://twitter.com/REDEMOS_eu) [REDEMOS Horizon Europe Project](https://www.linkedin.com/company/redemos/)